

Vékás Lajos*

Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez

Lenkovics Barnabás professzor négy évtizede oktatja a polgári jogot, és tudományos munkásságának súlypontja is erre a jogterületre esik. Állampolgári biztosi és alkotmánybírói tevékenysége mellett is mély szakmai érdeklődéssel követte az új Polgári Törvénykönyv megalkotásának folyamatát. Örömet kívánunk szerezni az ünnepeltnek azzal, hogy születésnapjához kötetében az új kódexet értékelő gondolatainkból adunk át egy válogatást.

1. A Ptk., az 1959-es kódex és a korábbi tervezetek

A 2013-as Ptk. (a továbbiakban: Ptk.) alkotói tudatosan a létező, az élő jogból indultak ki, és csak ott és annyiban kívántak változtatni, ahol és amennyiben az a gazdasági és a társadalmi viszonyok mai követelményei szerint szükségesnek mutatkozott. Ezen elvi jelentőségű módszertani kiindulópontnak megfelelően a Ptk. – ahol csak lehetséges – fenntartotta az 1959. évi IV. törvény szabályait, és azokat a külön törvények (Csjt., Gt.) rendelkezéseinek integrálásával és a felsőbb bírósági gyakorlatot normatív formába öntésével is kiegészítette. A Ptk. ezen elv alkalmazásával beépítette az 1959-es Ptk. évtizedes felsőbb bírósági gyakorlatának maradandó mondanivalót hordozó, tételes jogi szabályozást kívánó, kodifikációra érett eredményeit. Kétség esetén a Ptk. tehát a létező jogot választotta, és újító alternatív megoldásokat csak olyan esetben fogadott el, amikor a változtatás egyértelműen az új viszonyok kívánalmainak kielégítését, illetve a jogi megoldás tökéletesítését és a kódex belső harmóniáját szolgálta. A Ptk. ugyanakkor tudatosan meg akarta újítani a magyar polgári jog – sok vonatkozásban élet vesztett – eszköztárát. A szocialista viszonyok között nagyon leegyszerűsödött magánjogi forgalom ugyanis szükségszerűen vont maga után a jogi megoldások árnyalatainak eltűnését, a kontúrok elhalványulását. Ez történt gyakran olyan esetekben is, amikor a felmerülő jog-

* Professor emeritus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

kérdésekre árnyaltabb jogdogmatikai szemlélettel helyesebb válaszok adhatók. Évszázadok óta ismert és alkalmazott magánjogi fogalmak éle csorbult ki, vált a nemegyszer igénytelen jogszolgáltatás áldozatává. E célkitűzéssel összhangban pontosította például a Ptk. – csak egyetlen újítást kiemelve – a tulajdonátruházás szabályait, világosan elkülönítve a kötelező és a rendelkező ügyletet. Erre tekintettel változtak azután a zálogjog-alapítás és az engedményezés szabályai is.

A Ptk. 2014. március 15-én történt hatálybalépése természetesen nem jelentette a több mint fél évszázadot szolgált 1959. évi IV. törvény azonnali teljes felretételét. Különböző területeken különböző időtartammal, a régi Ptk.-t még évekig alkalmazni fogjuk az új kódex mellett is. A két Ptk. időbeli hatályának egymáshoz való viszonyát az új Ptk. hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény határozta meg. A szerződési jog területén érvényesülő főszabály szerint például az új törvényt a 2014. március 15-én vagy azt követően kötött szerződésekre kell alkalmazni. Tehát az új Ptk. hatálybalépésével nem lehet teljesen „nyugdíjba küldeni” a régi Ptk.-t.

Már csak az itt elmondottak miatt is érdemi méltatás illeti meg az 1959-es kódexet. Az 1959. évi IV. törvény 1953 és 1959 között fogant és született meg. A második világháború után először egykori kedves tanárom, *Világhy Miklós* professzor tanulmánya vetette fel konkrét formában az új Ptk. megalkotásának gondolatát. A programadó írás – az akkori időkre jellemzően – helyenként leegyszerűsítő gondolatmenet mögé rejtett történelmi elemzést nyújtva érvelt egy polgári törvénykönyv megalkotása mellett.¹

Ma visszagondolva ezekre az évekre, előnytelenebb időszakot aligha lehet elképzelni egy polgári törvénykönyv megalkotásához. Ezt a kortársak nyilván nem így látták, mivel 1953-ban – rövid ideig – Nagy Imre és reformgondolatai a megelőző évekhez képest nagyobb teret látszottak engedni az áru-pénz viszonyoknak. A magánjog természetes létfeltételét ugyanis a magántulajdonon alapuló áruviszonyok biztosítják. Végeredményben azonban a termelőeszközök magántulajdona ezekben az években szinte teljesen hiányzott, ráadásul az 1960-as évek elején végbement a magántulajdon még meglévő maradványainak, elsősorban a termőföld-magántulajdonnak a megszüntetése. Az 1959. évi IV. törvény tehát a lehető *legkedvezőtlenebb gazdasági-társadalmi feltételek* között született meg és lépett hatályba.

Hogy lehet akkor, hogy ez a törvénykönyv nem csak több mint ötven évig hatályban maradt, hanem jól-rosszul kiszolgált az azt a negyedszázadot is, amikor ismét a magántulajdon talajára épülő piacgazdaság körülményei között kellett a kódexet alkalmazni? Hogyan volt képes az 1959-es Ptk. – igaz, több mint száz módosítással és kiegészítő törvényekkel – túlélni azokat az ellentétes irányú hihetetlen változásokat, amelyek élettartama alatt végbementek: először a termelőeszközök magántulajdonának szinte teljes felszámolását, majd 1989–1990 után a magántulajdon visszaállítását és a piacgazdaság feltételeinek újbóli megteremtését? Ezekre a kérdésekre röviden azt a választ adhatjuk, hogy az 1959. évi IV. törvény – történelmi perspektívában érté-

¹ VILÁGHY MIKLÓS: Az új szakasz és a törvényalkotás elvi kérdései. In *Az MTA Társadalmi-Történelmi Osztályának Közleményei*. V. kötet. 1954, 215–248.

kelve – egy rendkívül *színvonalas törvénykönyv* volt. E megállapítás háttérében két tényezőt kell kiemelni.

Az egyik – objektív – tényező abban a tényben található, hogy a magánjog normái (így az 1959-es Ptk. rendelkezései is) rendkívül absztraktak, még a jogi normák általános absztrakciós szintjét is meghaladó módon elvontak. Például vegyük az adásvétel fogalmában megfogalmazott tényállást, amely lényegében attól függetlenül alkalmazható, hogy mi az adásvétel tárgya: egy télikabát, egy gépkocsi vagy egy egész termelőüzem. Elsősorban a *normák elvontsága* tette tehát lehetővé azt, hogy óriási társadalmi változásokat is túléljen a kódex. A másik – mondhatjuk: szubjektív – tényező, ami első polgári törvénykönyvünknek ezt a hosszú túlélését biztosította, nyilvánvalóan a Ptk. *alkotóinak felkészültsége* volt. Az 1959. évi IV. törvény kodifikációját az Eötvös Lóránd Tudományegyetem két akkori polgári jogász professzora: *Világhy Miklós* és *Eörsi Gyula* irányította. Az igazságügy-minisztériumban *Gellért György* főosztályvezető felelt a kodifikációért. A bizottsági titkári feladatokat *Kemenes Béla*, a Szegedi Egyetem későbbi professzora végezte, és ő írta a miniszteri indokolást is. Részt vett még a kodifikációs munkálatokban *Csanádi György*, a Közgazdaságtudományi Egyetem jogi tanszékének akkori vezetője. És nyilván a háttérben még sokan dolgoztak, például amíg 1957-ben nem küldték kényszernyugdíjba, *Nizsalovszky Endre* professzor is. Olyan felkészült jogászok készítettek tehát az 1959-es Polgári Törvénykönyvet, akik tudtak a magánjogi normák absztrakt jellegére épülően egy hosszú távra is alkalmas kódexet alkotni.

Természetesen ezek a kitűnő jogászok is mások vállán álltak, hiszen az 1959. évi IV. törvény megalkotását megelőzően Magyarországon már több törvénykönyvtervezet is született. 1871 és 1892 között résztervezetek készültek, amelyek közül *Teleszky István* öröklési jogi (1882) és *Grosschmid Béni* házassági jogi tervezetét (1891) emelném ki. Az igazságügy-miniszter által 1895. október 16-án kiküldött állandó bizottság feladata volt

„a magánjog körébe vágó és hazánkban érvényben levő törvényeknek, törvényes szokásoknak, a már meglévő törvénytervezeteknek, a judikatúra és irodalom termékeinek, valamint az idegen művelt államok jogfejlődésének figyelembevételével és felhasználásával, a polgári törvénykönyvnek egységes és rendszeres tervezetét elkészíteni”.

Az állandó bizottságnak *Grosschmid*, *Szászy-Schwarz Gusztáv*, *Nagy Ferenc* és más jeles professzorok, felsőbírói bírák és ügyvédek részvétele mellett „segédtagja” volt a fiatal *Szladits Károly* és *Kolosváry Bálint* is. Munkájuk nyomán már 1900-ban közzétették az első teljes, átfogó kódextervezet: „*A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg*” cím alatt. A normaszöveghez készült ötkötetes indokolás 1901–1902-ben jelent meg. Lenyűgöző az a jogász kultúra és szakismeret, ami ezekből a kötetekből sugárzik. Az első törvényszöveget még nem tartották eléggé egységes szemléletűnek és koherensnek. Az volt a vélemény, hogy a javaslat inkább a szerkesztők által készített résztervezetek egyeztetett összefoglalásának tekinthető. Ezért a bizottság vezetősége – az első tervezetre adott bírálatokat is figyelembe véve – 1902 és 1906 között tüzetesen átdolgozta a szöveget és az indokolást is. Az új kodifikációs előterjesztést, az ún. *Főelőadmányt* („A magyar általános polgári

törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő föelöadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag”) kilenc kötetben foglalták össze. 1906 és 1908 között egy részben újjáalakított bizottság működött, amely újabb kodifikációs anyagot készített „*Bizottsági tárgyalások*” („A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének főkérdéseire vonatkozó bizottsági tárgyalások”) címmel. E munkaanyag alapján készült el 1913 elején az új normaszöveg: „*A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Második szöveg*”. A második tervezethez külön indokolás nem készült, mert az első szöveghez képest történt eltérések indokait a „Föelöadmány” és a „Bizottsági tárgyalások” kimerítően tartalmazták. Újabb átdolgozás után a javaslatot (a tervezet harmadik szövegét) az igazságügy-miniszter 1913 novemberében a Képviselőház elé terjesztette törvényjavaslatként („*A polgári törvénykönyv törvényjavaslata. Az országgyűlés elé terjesztett szöveg*”). Ehhez ismét készült indokolás. Az 1913. november 14-én kiküldött 50 tagú parlamenti különbizottság, amelynek előadója Nagy Ferenc egyetemi tanár volt, 1914. március 19-én látott munkához. A különbizottság a módosító munkálatok után 1915. április 19-én terjesztette az Országgyűlés elé a negyedik tervezetet, az ún. „*Bizottsági szöveget*” („*A törvényjavaslat bizottsági szövege*”). A háború és a forradalmak megakadályozták azonban e tervezet parlamenti elfogadását.

Az első világháború után a törvénykönyv előkészítésének munkálatai csak 1922-ben kezdődtek el újra, Szász Béának, az igazságügy-minisztérium törvény-előkészítő osztálya vezetőjének irányításával. Ötödik szöveggé így készült el a Magánjogi Törvénykönyv Javaslat (*Mtj.*), amelyet 1928. március 1-jén terjesztett az igazságügy-miniszter az Országgyűlés Képviselőháza elé. Az 1931. évi XXII. tc. országos bizottság kiküldését rendelte el az Mtj. megvitatására. Noha az Mtj. szakmai színvonalát általános elismeréssel illették, és számos megoldását a bírói gyakorlat szokásjogi úton alkalmazta is, de ebből a tervezetből sem lett törvény. Ennek jórészt politikai okai voltak, köztük az a megfontolás, hogy egy polgári törvénykönyv ne bontsa meg a trianoni békeszerződés folytán más államokhoz került egykori országrészekkel még részben meglévő magánjogi jogegységet. Az Mtj. szolgált az 1959-es Ptk. alkotóinak elsődleges kiindulópontul.

Mindezek után jött létre az a *paradox helyzet*, hogy az első magyar törvényt a magánjog kodifikációjáról 1959-ben, tehát éppen akkor fogadták el, amikor annak társadalmi feltételei szinte teljesen hiányoztak. A legfőbb feladat az 1959-es kódex megalkotásánál éppen az volt, hogy miként lehet az 1950-es és 1960-as évek viszonyaihoz illeszteni – azt is mondhatjuk: zsugorítani – az Mtj. szabályait.² Ennek megvalósítása távolról sem lehetett egyszerű feladat. A régi Ptk. alkotóinak széles körű ismeretekre volt szükségük annak megítélésénél, hogy mi az, ami az adott körülmények között a magánjog szabályaiból szükséges és politikailag elviselhető. Csak egy példát említek a távlatos gondolkodásra. Az 1959-es Ptk.-ban szerepelt a polgári jogi társaság, noha a hatálybalépés után évekig aligha volt szükség társasági jogi szabályokra. Az előrelátás másik, sokkal jelentősebb példáját az emberi személyiség védelmével kapcsolatos szabályozás szolgáltatja. Már a régi Ptk. eredeti szövege (és nem csak az

² Lásd VÉKÁS LAJOS: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013. 5. sz. 225–242.

1977. évi IV. törvény, amely ezen a területen további előremutató lépéseket tett) tartalmazta a személyiség általános védelmét biztosító generálklauzulát. Emellett kimondta a diszkrimináció tilalmát is, vagyis azt, hogy az emberi személyiség sérelmét jelenti – egyebek mellett – a hátrányos megkülönböztetés. Az 1959-es Ptk. alkotói tudták azt, amit a pár évvel ezelőtti törvénymódosítás során nem vettek figyelembe, nevezetesen, hogy a hátrányos megkülönböztetés tilalma nem azonos az egyenlő bánásmód követelményével. 1959-ben tisztában voltak azzal, hogy a polgári jogi viszonyokban nem lehet egyenlő bánásmódot követelni. Mert az ember a vagyontárgyát csak egy vevőnek tudja eladni, a lakását csak egy bérlőnek tudja kiadni stb. A magánjogi viszonyokban az egyenlő bánásmód követelménye szinte fogalmi abszurdum. Az 1959-es Ptk. alkotói ezt a helyzetet pontosan átlátták; nem úgy, mint a 2003. évi CXXV. törvény, amely a Ptk.-ban az egyenlő bánásmód követelményét támasztotta. Az új Ptk.-nak kellett kiküszöbölnie ezt a hibát.³

Amikor most fokozatosan búcsút veszünk az 1959-es Ptk.-tól, gondolnunk kell rá, hogy ennek a törvénykönyvnek a sikerét egyrészt a magánjogi normáknak kétezer éves magánjogi kultúrára támaszkodó absztraktsága biztosította, és a konkrét siker garanciáját a törvény és a korábbi tervezetek alkotóinak alapos jogászi felkészültsége jelentette.

2. A Ptk. az európai magánjogi kodifikációk sorában

A következőkben röviden szeretnénk elhelyezni a Ptk.-t az *európai kodifikációk történetében*.⁴ A magánjogi kodifikáció igazi fénykora a 19. század volt. E század elején születtek a nagy *klasszikus kódexek*: a természetjogi ihletettséggű francia *Code civil* (Code Napoléon) 1804-ben, a hasonló filozófiai alapokra épülő osztrák törvénykönyv (*ABGB*) 1811-ben, majd 1881-ben az 1907-es *svájci* Ptk.-t megalapozó svájci kötelmi jogi törvény és végül 1896-ban a német Polgári Törvénykönyv (*BGB*). Ezek azok a meghatározó kódexek, amelyekből a kodifikált jogrendszerekben a későbbi polgári törvénykönyvek kinőttek. E kódexeket mintául véve készültek Európában, Latin-Amerikában és Ázsiában a század, majd a 20. század törvénykönyvei.⁵ A *Code civil* a latin világban volt példakép: Európában és Dél-Amerikában. A *BGB*-nek elsősorban itt Kelet-Közép-Európában volt befolyása, de Ázsiában, például Japánban

³ Lásd VÉKÁS LAJOS: Egyenlő bánásmód polgári jogi viszonyokban? *Jogtudományi Közlemény*, 2006. 10. sz. 355–364.

⁴ Lásd részletesebben VÉKÁS LAJOS: Bevezetés. In VÉKÁS LAJOS – GÁRDOS PÉTER szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, 2014, Wolters Kluwer Kft., 27. skk.

⁵ HAMZA GÁBOR: *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Budapest, 2009, Eötvös Universitätsverlag, 209–215., 224–229., 249–255., 287–290., 629–683.

is. Mindegyik későbbi kódex is hozott természetesen újat, mindegyik törekedett a saját körülményeinek megfelelően változtatni, de a modern magánjogi kodifikáció csillagórát a 19. században számlálták. Történelmi összehasonlításban azt mondhatjuk tehát, hogy a mi kodifikációnk már 1900-ban is egy kicsit megkésett volt, és ez történelmi lehetőségeinkkel könnyen megmagyarázható. Még inkább az volt 1959-ben vagy 2013-ban. Ez természetesen nem jelenti a kodifikáció tartalmi értékelését, hanem csupán ténymegállapítás annak kiemelésére, hogy lássuk: a mi új kódexünk például az osztrák törvénykönyvhöz képest több mint kétszáz évvel fiatalabb.

A megkésett kodifikációk: a 20. század végi, 21. század eleji kodifikációk, amelyek közé a mi új Polgári Törvénykönyvünk is tartozik, elsősorban az ún. poszt-szocialista államokban váltak szükségessé, méghozzá többségükben a legtöbb volt szocialista országban sokkal sürgetőbben, mint nálunk; és itt újra a mi 1959-es kódexünket kell dicsérni. A *balti államok* például alig várták, hogy a Szovjetunióból történt kiválásuk ezen a területen is végbemenjen. Gyorsan túl akartak lenni ezen a feladaton, elszakítva azt a vékony köldökzsinórt is, ami őket még esetleg az egykori Szovjetunióhoz kötötte volna. Ezért sietve, már az 1990-es években új törvénykönyvet készítettek, sőt az idő szorítása miatt nem is feltétlenül újat és nem is teljesen önállóan. A lettek például – változtatásokkal – 1992–1993-ban könyvenként ismét hatályba léptették az 1937-es kódexüket,⁶ az észtek 1993 és 2003 között német segítséggel könyvről könyvre alkottak meg egy Ptk.-t,⁷ a litvánok pedig főleg holland segítséggel kodifikáltak.⁸ De sietnie kellett több más egykori szocialista országnak is, feltehetőleg azért, mert a polgári törvénykönyvük rendszerint a maga idejében sem volt olyan korszerű, mint a mi 1959-es kódexünk. Csehszlovákiában az 1960-as években következetesen végigvitték a polgári jog és a gazdasági jog szétválasztását: készítettek egy gazdasági jogi kódexet az állami és szövetkezeti szektor viszonyaira, és mellette egy kis polgári törvénykönyvet a polgárok egymás közötti kapcsolataira. Ez a megoldás a magántulajdonon alapuló piacgazdaság körülményei között természetesen nem volt működőképes. Ezért Csehszlovákiában gyorsan, 1991-ben készítettek egy új gazdasági törvénykönyvet, és aztán a csehek lényegében velünk párhuzamosan megalkottak egy új Ptk.-t is, amely 2014. január 1-jén lépett hatályba, és felváltotta mind a viszonylag új gazdasági jogi kódexet, mind a korábbi, „szocialista” Ptk.-t.⁹

⁶ Lásd LAMMICH, SIEGFRIED – UŠACKA, ANITA: Entwicklung des Rechtssystems Lettlands seit der Unabhängigkeitserklärung von 1990. *ROW*, 1995. Nr. 39. 65–71.

⁷ Lásd HARRI, MIKK: Zur Reform des Zivilrechts in Estland. *Jahrbuch für Ostrecht*, 2001. Nr. 42. 31–52.; TRIIN GÖTTIG: Estnisches und deutsches Leistungsstörungenrecht im Vergleich zum UN-Kaufrecht und den Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts. *ZfRV*, 2006. Nr. 47. 138–152.

⁸ A litván kódex 2001. július 1-jén lépett hatályba. Lásd MIKELENAS, VALENTINAS: Unification and Harmonisation of Law and the Turn of Millennium: the Lithuanian Experience. *Uniform Law Review/Revue de Droit Uniforme*, 2000. No. 5. 243–261.; SCHULZE, ULRICH W.: Das litauische Zivilrecht – Entwicklung, IPR und Allgemeiner Teil. *WGO-MfOR*, 2001. Nr. 43. 331–355.

⁹ A cseh kodifikáció történetéhez lásd ZEMÁNEK, JIŘI: Der Vorentwurf des neuen tschechischen ZGB im Blickwinkel des europäischen Verbraucherschutzrechts. In BASEDOW et al. Hg.: *Aufbruch nach Europa: 75 Jahre Max-Planck-Institut für Pri-*

Romániában 2011 októberében lépett hatályba új magánjogi kódex.¹⁰ Szlovéniában¹¹ és Horvátországban¹² részreformokat hajtottak végre a magánjog megújítása érdekében. Szlovákia is lázasan kodifikál, de még nem lehet megmondani, hogy mikor születik meg egy új kódex.¹³ Egyedül Lengyelországban van a mai napig is életben az 1964-es Ptk., és még hatályban is marad egy ideig, mert sok vita van az új kódex megalkotása körül. Azt lehet mondani, hogy ma egyedül a lengyel Ptk. tekinthető olyan „szocialista” törvénykönyvnek, amely – a magyarhoz hasonlóan – piacgazdasági körülmények között is képes volt megállni a helyét, természetesen rengeteg módosítással.¹⁴

A Ptk.-nak nem választottunk külföldi modellt, de bőségesen merítettünk *külföldi kodifikációs példák*ból. A 20. század elején készített magyar tervezetek elkészítésénél elsősorban az osztrák és a német törvénykönyv megoldásait tartották szem előtt, de az alkotók figyelembe vették a Code civilt és a kor szinte valamennyi kódexét és tervezetét is. Az 1928-as Mtj.-nek pedig a svájci ZGB is szolgáltattott mintákat. Ezeknek a nagy klasszikus törvénykönyveknek

vatrecht. Tübingen, 2001, 1089–1096.; ARSENE, VERNY: Die Entwicklung des Zivilrechts in der Tschechischen Republik. In HORN, NORBERT Hg.: *Die Neugestaltung des Privatrechts in Mitteleuropa und Osteuropa* (Polen, Russland, Tschechien, Ungarn). München, 2002, 89–110.; HURDIK, JAN: Das Konzept des Entwurfes zu einem neuen tschechischen ZGB. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 15–22.; TICHY, LUBOŠ: Stand und Entwicklung des Privatrechts in der Tschechischen Republik. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 23–30.

¹⁰ Lásd ALUNARU, CHRISTIAN: Erwägungen zum neuen rumänischen Zivilgesetzbuch. *Österreichische Notariatszeitung*, 2010. Nr. 5. 131–143.; *Uő*: Privatrechtsentwicklung in Rumänien. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 77–100.

¹¹ Lásd TRSTENJAK, VERICA: Zivilrecht in Slowenien. *ZEuP*, 2000. Nr. 8. 77–90.; TRATNIK, MATJAZ: Das neue slowenische Sachenrecht. *WGO-MfOR*, 2003. Nr. 45. 94–108.; RIJAVEC, VESNA – DOMEJ, TANJA: Slowenien: Sachenrechtsgesetzbuch (Textdokumentation mit Einführung). *WiRO*, 2003. Nr. 12. 148 skk.; TRSTENJAK, VERICA: Das neue slowenische Obligationenrecht. *WGO-MfOR*, 2002. Nr. 44. 90–110.; *Uő*: Vom ABGB auf dem Weg zum europäischen Zivilgesetzbuch? In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 101–114.

¹² Lásd JOSIPOVIĆ, TATJANA: Anpassung des kroatischen Zivilrechts an europäische Standards. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 141–158.

¹³ Lásd LAZAR, JÁN: Kodifikation und Europäisierung des slowakischen Privatrechts. In FISCHER-CZERMAK – HOPF – SCHAUER Hg.: *Das ABGB auf dem Weg in das 3. Jahrtausend*. Wien, 2003, Manz, 229–231.; *Uő*: Über die Reform des slowakischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 31–40.

¹⁴ Lásd POCZUBUT, JERZY: Zur Reform des polnischen Zivilrechts. *ZEuP*, 1999. Nr. 7. 75–90.; KORDASIEWICZ, BOGUDAR: In *International Encyclopaedia of Comparative Law*. Volume I. *National Reports*. Tübingen, 2000, Poland, P-157.; POCZUBUT, JERZY: Geschichtlicher Hintergrund, heutiger Stand und Perspektiven des polnischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 125–140.; MAĆZIŃSKI, ANDRZEJ: Die Entwicklung und die Reformpläne des polnischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 115–124.

a tanulságait többségükben a magyar magánjog már korábban hasznosította tehát. Az újabb nemzeti kódexek közül a holland törvénykönyv (*Burgerlijk Wetboek*: 1992) és a kanadai Québec tagállam magánjogi kódexe (1991) tekinthető a legmodernebbnek. Ezek a kódexek több szempontból (így mindegyiknél a szabályozandó életviszonyok köre és a törvénykönyv szerkezete szempontjából) mintául is szolgáltak a magyar reform számára, de a kodifikáció egészét illetően szabályozási modellként ezek sem jöttek figyelembe.

A Ptk. figyelembe vette, hogy polgári jogunk reformját több területen közvetlenül befolyásolja az Európai Unió jogalkotása, és – például a fogyasztóvédelmi szerződési jogban vagy a társasági jogban – szervesen be kívánta építeni a *magánjogi* (elsősorban fogyasztói szerződéseket szabályozó) *uniós irányelvek* maradandó magját. Tudatosan nem törekedett ugyanakkor a törvényhozó arra, hogy az uniós magánjog egész anyagát a kódexbe építse. Ennek oka az, hogy az *uniós irányelvek* szabályozása túlságosan tagolt, kazuisztikus és sűrűn változó jellegű, és ezért minden részletében nem alkalmas egy hosszú távra tervezett kodifikáció célkitűzéseinek megvalósítására. Ezért a Ptk. inkább a kisebbik rosszat választotta azzal, hogy az irányelvek részletszabályait külön törvényekben hagyta.¹⁵

A nemzeti kódexeken kívül a Ptk. merített a nemzetközi jogalkotás olyan eredményeiből is, amelyek világszerte szakmai elismerést vívtak ki, és azóta is széles körben hatnak a jogalkotásra és a joggyakorlatra. Ezek közül mindegyiknél a Bécsi Nemzetközi Adásvételi Egyezmény,¹⁶ az UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei,¹⁷ az Európai Szerződési Jog Alapelvei (*Principles of European Contract Law*: PECL),¹⁸ továbbá az utóbbiból kiindulva megalkotott európai modellszabály-tervezet (*Draft Common Frame of Reference*: DCFR)¹⁹ kínáltak megfontolásra érdemes, esetenként követhető példákat a szerződési jog szabályozásánál.

A Ptk. vázlatos történeti és összehasonlító jogi értékelése keretében befejezésül hadd szóljunk röviden a magánjogi kodifikációk *társadalmi hatásáról*. Leszögezhetjük, hogy a társadalom alapszerkezetét döntően befolyásoló tulajdoni berendezkedés jogi alapjait sohasem magánjogi szabályok, hanem *közjo-*

¹⁵ Vö. VÉKÁS: *i. m.* (2006), 33.

¹⁶ A magyar jogban kihirdette: Az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye kihirdetéséről szóló 1987. évi 20. törvényerejű rendelet; lásd SÁNDOR TAMÁS – VÉKÁS LAJOS: *Nemzetközi adásvétel*. Budapest, 2005, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 684 p.

¹⁷ Lásd KIRÁLY MIKLÓS szerk.: *UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei 2010*. – *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Budapest, 2014, ELTE Eötvös Kiadó.

¹⁸ *Principles of European Contract Law*. The Hague, Kluwer Law International, Part I–II. 2000, 561 p.; Part III. 2003, 291 p.

¹⁹ Lásd VON BAR, CHRISTIAN – CLIVE, ERIC M. eds.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. In 6 vol. München, 2009, Sellier, 395 p.; VÉKÁS LAJOS: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010. 1. sz. 3–12.

gi törvények fektetik le. Erre tanítanak a történelem tanulságos példái.²⁰ Így volt ez például az 1848. évi áprilisi törvények esetében. A polgári társadalom alapjainak lerakásához, nem utolsósorban a Széchenyi István által is követelt üzletszerű hitelélet megindulásához és hatékony hitelbiztosítéki jog megteremtéséhez feudális kötöttségektől mentes, árujellegű, forgalomképes földtulajdon létrehozására volt szükség. Mindezek érdekében elsőként közjogi természetű törvényeket kellett alkotni. Az 1848. évi IX. törvénycikk az úrbéri szolgáltatások eltörléséről, azaz a jobbágyfelszabadításról és az örökváltság (kártalanítás) kilátásba helyezéséről rendelkezett, a XV. törvénycikk pedig az ósiséget törölte el. S ez utóbbi törvény rendelte el polgári törvénykönyv megalkotását is. Közjogi és magánjogi szabályozás társadalmi hatását vizsgálva hasonló következtetésre juthatunk a közelmúlt történelmének példái alapján is. Sem a 20. század közepén alkotott, tömeges *államosítást* jelentő drasztikus törvények, sem az ellenkező eredményre vezető 1990 utáni *privatizációs törvények* nem tartoznak a magánjoghoz, és így nem képezik a magánjogi kodifikáció tárgyát sem. Ezek mind közjogi törvények voltak. Az előbbiek egyenesen a polgári társadalom (és egyúttal a magánjog) létalapját: a magántulajdont szüntették meg, az utóbbiak pedig – jól-rosszul – azt állították vissza.

A *magánjog* és ezért a magánjogi kodifikáció, így a Ptk. is a polgári társadalom hétköznapijában játszik jelentős szerepet. A magánjogi szabályozás lefekteti, és rendszerbe foglalva megszilárdítja a jogalanyok (az emberek és szervezetek) egymás közötti, rendkívül szerteágazó személyi és vagyoni kapcsolatainak jogi normáit, és e körben: a *horizontális kapcsolatban* jelentősen hozzájárul a jogbiztonsághoz. Ebben az összefüggésrendszerben lehet és kell értékelni a Ptk. megalkotásának jelentőségét és várható társadalmi hatását is.

Felhasznált irodalom

- ALUNARU, CHRISTIAN: Privatrechtsentwicklung in Rumänien. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 77–100.
- ALUNARU, CHRISTIAN: Erwägungen zum neuen rumänischen Zivilgesetzbuch. *Österreichische Notariatszeitung*, 2010. Nr. 5. 131–143.
- ARSÈNE, VERNY: Die Entwicklung des Zivilrechts in der Tschechischen Republik. In HORN, NORBERT Hrsg.: *Die Neugestaltung des Privatrechts in Mitteleuropa und Osteuropa* (Polen, Russland, Tschechien, Ungarn). München, 2002, 89–110.

²⁰ Lásd részletesebben VÉKÁS LAJOS: A magánjogi kodifikációk néhány tanulságáról. In *Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapjára*. Budapest, 2014, Szent István Társulat, 255–265.

- HAMZA GÁBOR: *Entstehung und Entwicklung der modernen Privatrechtsordnungen und die römischrechtliche Tradition*. Budapest, 2009, Eötvös Universitätsverlag.
- HARRI, MIKK: Zur Reform des Zivilrechts in Estland. *Jahrbuch für Ostrecht*, 2001. Nr. 42. 31–52.
- HURDIK, JAN: Das Konzept des Entwurfes zu einem neuen tschechischen ZGB. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 15–22.
- JOSIPOVIĆ, TATJANA: Anpassung des kroatischen Zivilrechts an europäische Standards. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 141–158.
- KIRÁLY MIKLÓS szerk.: *UNIDROIT Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei 2010. – UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Budapest, 2014, ELTE Eötvös Kiadó.
- KORDASIEWICZ, BOGUDAR: In *International Encyclopaedia of Comparative Law*. Volume I. *National Reports*. Tübingen, 2000, Poland, P-157.
- LAMMICH, SIEGFRIED – UŠACKA, ANITA: Entwicklung des Rechtssystems Lettlands seit der Unabhängigkeitserklärung von 1990. *ROW*, 1995. Nr. 39. 65–71.
- LAZAR, JÁN: Kodifikation und Europäisierung des slowakischen Privatrechts. In FISCHER-CZERMAK – HOPF – SCHAUER Hrsg.: *Das ABGB auf dem Weg in das 3. Jahrtausend*. Wien, 2003, Manz, 229–231.
- LAZAR, JÁN: Über die Reform des slowakischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 31–40.
- MACZIŃSKI, ANDRZEJ: Die Entwicklung und die Reformpläne des polnischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 115–124.
- MIKELENAS, VALENTINAS: Unification and Harmonisation of Law and the Turn of Millennium: the Lithuanian Experience. *Uniform Law Review/Revue de Droit Uniforme*, 2000. Nr. 5. 243–261.
- POCZUBUT, JERZY: Zur Reform des polnischen Zivilrechts. *ZEuP*, 1999. Nr. 7. 75–90.
- POCZUBUT, JERZY: Geschichtlicher Hintergrund, heutiger Stand und Perspektiven des polnischen Privatrechts. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 125–140.
- Principles of European Contract Law*, The Hague, Kluwer Law International, (Part I–II. 2000, p. 561; Part III. 2003, p. 291)
- RIJAVEC, VESNA – DOMEJ, TANJA: Slowenien: Sachenrechtsgesetzbuch (Textdokumentation mit Einführung). *WiRO*, 2003. Nr. 12. 148 ff.
- SÁNDOR TAMÁS – VÉKÁS LAJOS: *Nemzetközi adásvétel*. Budapest, 2005, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- SCHULZE, ULRICH W.: Das litauische Zivilrecht – Entwicklung, IPR und Allgemeiner Teil. *WGO-MfOR*, 2001. Nr. 43. 331–355.
- TICHY, LUBOŠ: Stand und Entwicklung des Privatrechts in der Tschechischen Republik. In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 23–30.
- TRATNIK, MATJAŽ: Das neue slowenische Sachenrecht. *WGO-MfOR*, 2003. Nr. 45. 94–108.

- TRIIN, GÖTTIG: Estnisches und deutsches Leistungsstörungenrecht im Vergleich zum UN-Kaufrecht und den Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts. *ZfRV*, 2006. Nr. 47. 138–152.
- TRSTENJAK, VERICA: Zivilrecht in Slowenien. *ZEuP*, 2000. Nr. 8. 77–90.
- TRSTENJAK, VERICA: Das neue slowenische Obligationenrecht. *WGO-MfOR*, 2002. Nr. 44. 90–110.
- TRSTENJAK, VERICA: Vom ABGB auf dem Weg zum europäischen Zivilgesetzbuch? In WELSER, RUDOLF Hrsg.: *Privatrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien, 2008, 101–114.
- VÉKÁS LAJOS: Egyenlő bánásmód polgári jogi viszonyokban? *Jogtudományi Közlöny*, 2006. 10. sz. 355–364.
- VÉKÁS LAJOS: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010. 1. sz. 3–12.
- VÉKÁS LAJOS: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013. 5. sz. 225–242.
- VÉKÁS LAJOS: A magánjogi kodifikációk néhány tanulságáról. In *Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapjára*. Budapest, 2014, Szent István Társulat, 255–265.
- VÉKÁS LAJOS: Bevezetés. In VÉKÁS LAJOS – GÁRDOS PÉTER szerk.: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, 2014, Wolters Kluwer Kft., 27–38.
- VILÁGHY MIKLÓS: Az új szakasz és a törvényalkotás elvi kérdései. In *Az MTA Társadalmi-Történelmi Osztályának Közleményei*. V. kötet. 1954.
- VON BAR, CHRISTIAN – CLIVE, ERIC M. eds.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. In 6 volumes. München, 2009, Sellier.
- ZEMÁNEK, JIŘI: Der Vorentwurf des neuen tschechischen ZGB im Blickwinkel des europäischen Verbraucherschutzrechts. In BASEDOW et al. Hrsg.: *Aufbruch nach Europa: 75 Jahre Max-Planck-Institut für Privatrecht*. Tübingen, 2001, 1089–1096.